

OCTAVES

La festa
del Corpus
als barris
de Barcelona

(1897-1965)

OCTAVES

La festa del Corpus
als barris de Barcelona
(1897-1965)

Veïns de Sant Andreu de Palomar contemplant el pas de la processó des de la vorera, anys 1930. Fons Farmàcia Clapés - Antiga Farmàcia Viñas.

Organitza:

**Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana,
Institut Ramon Muntaner
i Ajuntament de Barcelona.**

Participen:

**Arxiu Històric del Poblenou
Associació de Festes de la Plaça Nova
Centre de Recerca Històrica del Poble-sec CERHISEC
Centre d'Estudis Ignasi Iglésias
Esbart Català de Dansaires
El Pou. Grup d'Estudis de la Vall d'Horta i la Muntanya Pelada
Memòria en Moviment (Sants)
Taller d'Història de Gràcia
Taller d'Història de la Barceloneta
Taller d'Història del Clot – Camp de l'Arpa
Taller d'Història de Sarrià
Tot Història. Associació Cultural**

Comissariat i textos:

Xavier Cordoní i Montserrat Garrich

Coordinació i producció:

M. Carme Jiménez i Francesc Viso

Suport recerca i arxiu:

Laura Amat

Disseny i maquetació:

Fons Gràfic

Correcció de textos:

Pineda Vaquer

Agraïments:

Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, Amadeu Carbó, Montserrat Castells,
Josep Maria Contel, Editorial Efadós, Agus Giralt, Josep Guzmán, Isaac Hachuel,
Jesús Mestre, Jordi Morell, Margarida Salvadó, Pau Vinyes i Maria Jesús Vidal

Coordinadora
de Centres
d'Estudis de
Parla Catalana
CCEPC

INSTITUT RAMON MUNTANER
Fundació privada dels Centres d'Estudi de Parla Catalana

**Ajuntament de
Barcelona**

**Grups de
recerca local
de Barcelona**

Amb el suport de:

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

En el marc de:

CORPUS
700 ANYS

Sumari

Presentacions	5
La festa del Corpus	9
El Corpus a Barcelona	13
Les octaves	19
La millor cara de la ciutat	25
La nostra millor cara	31
El poble s'ho mira i vol ser-hi	37
Els que hi som i que som mirats	43

Els Gegants de la Ciutat passant pels carrers de la Barceloneta, 1949. Joan Quinoces. Arxiu Municipal del Districte de Ciutat Vella.

CORPUS DE BARCELONA: OCTAVES, BARRIS I FESTA

El Corpus és la festa de les festes. I aquesta exposició en dona fe. Tot Barcelona feia festa, festa gran. L'octava permetia que les parròquies i barris de la ciutat poguessin fer la seva processó i engalanar carrers i places. Un cert punt competitiu ajudava a veure processons ben llüides i espectaculars ornaments florals. Tothom sortia al carrer, la imatgeria festiva inclosa, i l'esclat de la primavera es festejava. Les festes senyalades sempre ens porten bons records, i els del Corpus són records dolços.

L'exposició és un projecte col·lectiu dels grups de recerca local de Barcelona, una iniciativa que s'emmarca dins dels actes de celebració dels set-cents anys del Corpus a Barcelona. Un recull d'imatges i de memòria de com se celebrava el Corpus als barris, de com aquests es transformaven per unes hores. Com s'explica a un dels plafons, és la festa dels sentits: olorem el Corpus, el sentim i el veiem amb la diversitat de colors de les catifes i enramades. L'embelliment de l'espai urbà és art efímer, és una transformació on la creativitat hi juga un paper clau. L'activitat del veïnat, en la qual hi participava tothom, creava lligams, era una obra col·lectiva.

La declaració del Corpus de Barcelona com a festa patrimonial d'interès nacional posa de manifest la importància de la celebració, no sols per a la ciutat si no també per al país. Una festa amb una llarga història i amb elements que han marcat el patrimoni festiu de Catalunya.

Enhorabona a la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana, a l'Institut Ramon Muntaner (IRMU) i a l'Institut de Cultura de Barcelona (ICUB) que, amb la col·laboració de l'Associació de Festes de la Plaça Nova i l'Esbart Català de Dansaires, ens apropen a les festes de Corpus dels barris de Barcelona

I ara que de mica en mica podem retornar a la festa i a les activitats de cultura popular, encara valorem molt més aquestes celebracions i iniciatives que de forma col·lectiva ens fan sentir barri i ciutat. "Per la festa, la ciutat ofereix la millor cara", i hi afegiria, per la festa, tots oferim la millor cara, la festa ens fa somriure.

M. Àngels Blasco i Rovira

Directora general

Direcció General de Cultura Popular i Associacionisme Cultural

Presidenta de l'Institut Ramon Muntaner

Gran quantitat de veïns
confeccionant la catifa de flors
al carrer del Vent d'Horta, 1961.
Jaume Caminal.
Fons Jaume Caminal Serret.

Deu ser pràcticament impossible deslligar la gènesi i els objectius conceptuals de la festa del Corpus de les evolucions temporals i territorials que s'esdevingueren al llarg dels segles. Tota celebració en curs és conseqüència de les herències i de les evolucions que s'articulen a l'entorn d'un eix central, en aquest cas l'exaltació del sagrament de l'Eucaristia promoguda per l'Església catòlica fa set centúries. Encara que les processons del Corpus sortissin al carrer per aquest mateix motiu, si poguéssim visualitzar una darrera l'altra les d'època medieval, barroca o de la més recent postguerra, constataríem les significatives i importants diferències entre elles, malgrat que l'essència de la festa hagués estat la mateixa. Mana el pas del temps.

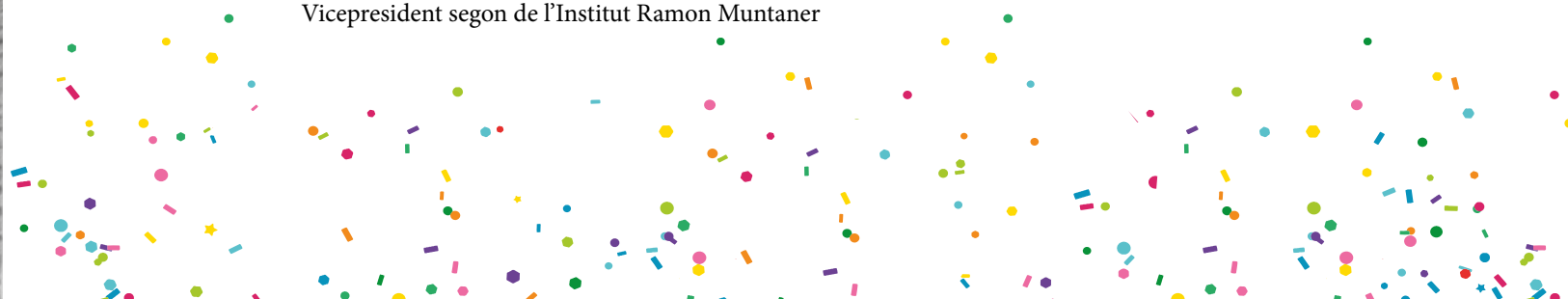
En el cas barceloní, contemplat en les «octaves» del Corpus, el territori dels barris i antics pobles agregats es manifesta a través de les parròquies en la reproducció de la festa litúrgica a nivell «local». No n'hi ha prou amb la magnificència i l'esplendor de la processó generada per la seu catedralícia barcelonina: cada parròquia aproxima la festa als seus feligresos, que la volen viure als carrers de la pròpia quotidianitat. Mana l'espai territorial.

Però encara hi ha un altre factor comú a altres tipologies de festa que no és altre que la participació, la receptivitat i la incardinació en la societat de cada lloc i cada època. Com la ciutat, en aquest cas, ofereix la millor cara, es muda i llueix per acollir l'esdeveniment. Com els feligresos i els seus habitants volen ser-hi presents, activament o passiva. Mana la condició humana.

Aquesta exposició és un altre encert de la coordinació dels i entre els grups de recerca local de Barcelona, amb el suport d'entitats i institucions públiques. Mana la cultura.

Josep Santesmas i Ollé

President de la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana
Vicepresident segon de l'Institut Ramon Muntaner

Mentre l'ou balla
als brolladors de claustres, patis i jardins,
els carrers ben escombrats i regats
s'omplen d'aromes de ginesta, roses i herba fresca
que desprenen les catifes i les enramades.

Veïnes i veïns,
armats amb paperets i serpentines,
des dels balcons endomassats
o traient les cadires a les voreres,
es disposen a veure passar la processó.

Xavier Cordomí i Montserrat Garrich
Comissaris de l'exposició

La festa del Corpus

Processó de Corpus a l'altura de l'avinguda del Portal de l'Àngel, 1941. Josep Brangulí. Arxiu Nacional de Catalunya.
Fotografia publicada a CORDOMÍ, Xavier (2015). *El barri perdut: La plaça Nova i el barri de la Catedral*.
Associació de Festes de la Plaça Nova - Comissió de Festes de Sant Roc de Barcelona.

DIADA DE CORPUS. — SÀTIRA RETROSPECTIVA (Caricatures publicades en L'Esquella de la Torratxa 1886-1916)

El típics gegants de la Ciutat a través de la política barcelonina

«Sàtira retrospectiva 1886-1916». *L'Esquella de la Torratxa*, 21 de juny de 1916.
Arxiu de l'Associació de Festes de la Plaça Nova.

Per Corpus,
festa
i ginesta

Ventall de Corpus.
Col·lecció Bartolomé-Garrich.

El Corpus Christi, la festa inventada per l'Església catòlica -una autèntica novetat litúrgica del seu moment- és una celebració religiosa i social moderna, urbana, apologètica, ostentosa, cívica, popular, bulliciosa... El Corpus és origen i model de festa. La processó, un espectacle itinerant excepcional i fastuós.

— — — — —
**Quan l'hereu
i la pubilla
surten a passejar,
Corpus l'endemà**
— — — — —

Processó de Corpus
a la plaça de l'Àngel, anys 1910-1920.
Col·lecció Bartolomé-Garrich.

Des de la seva institució pel papa Urbà IV el 1264 com a festa d'exaltació del cos de Crist (la de la processó data del 1316), la celebració del Corpus Christi ha estat un esdeveniment religiós, social, cultural i festiu de primer ordre.

A Barcelona, la celebració del Corpus i de la processó -com a desfilada triomfal del Santíssim Sagrament- ha estat, almenys des del 1320, la manifestació festiva més llúida de la ciutat i els seus continguts i funcions, model d'altres celebracions arreu del país.

La processó general, la de la Seu Catedral, és reproduïda per les parròquies dels barris de la Barcelona Vella al llarg de la vuitada de Corpus i, amb l'annexió, per les dels antics municipis del Pla. Aquestes celebracions són conegudes com OCTAVES.

«Procesión de San Miguel del Puerto». Contraportada de la revista *Ilustración Non Plus Ultra*, 23 de juny de 1887. La Barceloneta. Fons Maria Jesús Vidal.

De prop o de lluny,
Corpus al juny

Trampes de la ciutat, un patge i un timbaler a cavall a l'avinguda de la Catedral, anys 1960. Pere Català i Roca. Col·lecció Xavier Cordoní.

«A les portes de la Catedral». *L'Esquella de la Torratxa*, almanac 1920. Arxiu de l'Associació de Festes de la Plaça Nova.

El Corpus a Barcelona

Pas de la processó de la Seu per la plaça Nova, 1949. Carlos Pérez de Rozas. Arxiu Fotogràfic de Barcelona. Fotografia publicada a: CASTELLS, Montserrat; CORDOMÍ, Xavier; GARCIA, Anna (2018). 1938. *El barri de la Catedral sota les bombes: Les Festes de Sant Roc poc abans i poc després de la guerra*. Associació de Festes de la Plaça Nova - Comissió de Festes de Sant Roc de Barcelona.

L'ou com balla al claustre de la Catedral, 1939. Fons Brangulí, Arxiu Nacional de Catalunya. Fotografia publicada a CORDOMÍ, Xavier (2015). *El barri perdut: La plaça Nova i el barri de la Catedral*. Associació de Festes de la Plaça Nova - Comissió de Festes de Sant Roc de Barcelona.

«La processó anava passant
i arribava un moment
que l'espectacle agafava
un aire de meravella.»

Josep Pla. *Obra completa*.

«El Corpus en Barcelona -L'Hereu y la Pubilla-». Il·lustració d'Arcadi Mas i Fontdevila publicada a la revista *Hispania*, 25 de juny de 1900. Col·lecció Xavier Cordomí.

Processó de Corpus a l'avinguda del Portal de l'Àngel. El porrer, creu i gonfanons, 1965. Col·lecció Bartolomé-Garrich.

La carrossa del marquès de Castellbell a la processó del Corpus Christi pel carrer dels Arcs i l'avinguda del Portal de l'Àngel, 1916. Carles Fargas i Borrell. Arxiu Fotogràfic del Centre Excursionista de Catalunya.

A la ciutat de Barcelona, la festa del Corpus, a part de la celebració litúrgica de l'eucaristia -la transsubstanciació del pa i el vi en el cos i la sang de Crist-, basteix durant set-cents anys un seguit de tradicions populars que l'han singularitzat. Guarniments florals (catifes i enramades), el costum, d'incerta procedència, de l'ou com balla, construccions efímeres, bullicis,

quines, focs d'artifici i tronades, balls i convidades amb xocolata i melindros o bescuits, refrescos i els dolços propis de la diada. Per sobre de tot, però, hi ha la processó.

Fins ben entrat el segle XIX, la posada en escena de la processó, solemne, instructiva i lúdica, amb representacions itinerants i elements escenogràfics enriquint els entremesos, és l'origen

Gegants de la Ciutat en la processó de l'octava de Corpus al carrer del Portal Nou, al barri de Sant Pere (avui barri de Sant Pere, Santa Caterina i la Ribera), anys 1930. Frederic Flos i Guibernau. Arxiu Fotogràfic del Centre Excursionista de Catalunya.

d'expressions folklòriques -gegants, bestiar, diables, danses i músiques- que conformen gran part del patrimoni festiu actual. Com a festa urbana, el Corpus ha sabut integrar tot el teixit social de la ciutat atorgant-li atribucions i presència a la processó. La festa del Corpus ha estat durant segles l'autèntica festa major de Barcelona.

Nenes vestides de primera comunió i de santetes a la processó de Corpus de la Barceloneta, 1942.
Col·lecció Bartolomé-Garrich.

La processó de la Seu Catedral als segles XIX i XX, ordenada i cerimoniosa, és el model a seguir: Guàrdia urbana de gala a peu i a cavall, soldats desfilant i soldats custodiant la processó. Trampes, bastoners, capgrossos i gegants. Porrer, bandera de Santa Eulàlia, encensers i creus processionals. Conopeu i tintinacle, els símbols basilicals, i gonfanons parroquials. Banderes, estendards i penons de gremis i confraries. Clergat i escolans, ordes religioses, ordes militars i hospitalers. Músics i cors. La custòdia amb la Sagrada Forma sobre el tron del rei Martí i sota tàlem, el bisbe i els fidels. Ciris, atxes i brandons. Ventalls, mantellines i pintes de cap. I, tancant-t'ho tot, la luxosa carrossa del marquès de Castellbell.

Aquesta representació, amb més o menys esplendor, és reproduïda durant l'octava de la festa en les processons que organitzaven les parròquies i els convents barcelonins de Santa Maria del Pi, Santa Maria del Mar, Sant Jaume Apòstol, Sants Just i Pastor, Maredeu de la Mercè, Sant Pere de les Puel·les, Sant Cugat del Rec, Sant Francesc de Paula, Santa Madrona, Sant Miquel del Port, Valldonzella, Sant Josep dels Trinitaris Descalços de la Rambla, Puríssima Concepció de les Carmelites Descalces de la Canuda, la Casa de Caritat o l'Hospital de la Santa Creu.

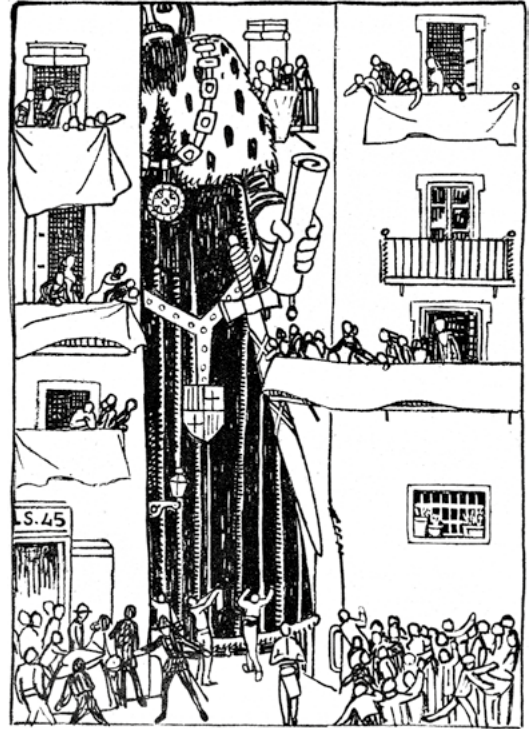
Les trapes de la ciutat i un soldat a la plaça Nova, anys 1960. Pere Català i Roca. Col·lecció Xavier Cordermó.

«Ja era hora. Els gegants s'impacientaven, i, donant saltirons i fent voltes, ja havien emprès la marxa, amb les trapes i els gamfarons que els anaven seguint al darrere.»

Santiago Rusiñol.
L'auca del senyor Esteve.

Ball de Bastons a la processó de
Corpus de la Parròquia de Sant Joan
de Gràcia, 1956. Fons Ramírez.
Arxiu Municipal del Districte de Gràcia.

«El gegant». *L'Esquella de la Torratxa*, almanac 1920.
Arxiu de l'Associació de Festes de la Plaça Nova.

Símbols basilicals a la processó de Corpus al seu pas per la plaça Nova, anys 1910. Josep Maria Sagarra i Plana.
Arxiu Nacional de Catalunya.

Les octaves

«Per esta octava de Corpus sol venir a Barcelona molta gent de fora, i penso que haurà sigut més que en altres anys, per motiu d'haver-se deixat veure los gegants, i fer bon temps.»

Rafel d'Amat i de Cortada, baró de Maldà.
Calaix de sastre.

Processó de Corpus sortint del temple de la Sagrada Família, 1936. Josep Brangulí. Arxiu Nacional de Catalunya.

Pas de la processó pel pati dels Salesians del carrer de Rocafort, anys 1950. Arxiu del Col·legi Sant Josep Salesians de Rocafort.

Nenes a la processó de Corpus al pati de l'escola de les Franciscanes (avui Escola Maristes Anna Ravell), al Poble-sec, 1951. Fons Núria Fortuny.

Les trapes i els gegants passant pel carrer de Monterols de Sarrià, 1956. Alfons Serrahima. Els Blaus, Parròquia de Sant Vicenç.

La celebració de les vigílies, les octaves i les infraoctaves de Corpus són l'extensió territorial i temporal de la festa.

Entre 1897 i 1921, els municipis del Pla de Barcelona són agregats a la ciutat. Fins a l'any de l'agregació, l'església de cada municipi celebra la seva festa i organitza la processó el mateix dijous de Corpus. Amb l'annexió, però, els antics pobles i viles passen a organitzar la processó dins de la vuitada per, com ja ho feien les parròquies de la Barcelona vella, no coincidir amb la de la Seu Catedral barcelonina.

Sacerdot, escolà i fidels a la processó de Corpus de Vallvidrera, 1929. Rossend Flaquer i Barrera. Arxiu Fotogràfic del Centre Excursionista de Catalunya.

21

Gegants (llogats a Casa Paquita) i capgrossos a la processó passant pels Jardins de la Clínica Plató, a Sant Gervasi de Cassoles, 1955. Fons Parròquia de Santa Agnès.

Als barris, la festa de les festes és també la festa dels sentits. Una conjunció de colors, de sons i d'olors que es barregen regalant-nos records inesborrables. La processó de l'octava vol reproduir

la de la Seu de manera brillant. El protagonista de la desfilada solemne és el santíssim cos de Crist, però tan important o més és tot el que transcorre davant seu i el que l'envolta. Els gegants,

els autèntics protagonistes del
 • Corpus festiu per a la quitxalla,
 • són llogats o bé -els de la Ciutat- són demanats a l'ajuntament que, d'aquesta i altres maneres, subvenciona la celebració.

La processó de Corpus de la Parròquia de Santa Teresa de l'Infant Jesús, al seu pas pel carrer Gran de Gràcia, 1958. Fons Ramírez. Arxiu Municipal del Districte de Gràcia.

Les autoritats locals i els prohoms de la barriada i de la parròquia (l'alcalde de barri i el jutge de pau, l'apotecari, el metge i l'advocat, l'aristòcrata que hi té casa i algun militar de la caserna més propera), armats de ciris o atxes, se situen en un lloc destacat de la processó. Les senyores endiumenjades amb pinta, mantellina, rosari i missal hi posen l'accent més sofisticat. Els gremis, les associacions vinculades a la parròquia, les societats obreres, culturals o esportives, brandant banderes i estendards, hi són en representació popular.

Portada del *Día Gráfico*, diari de la mañana del 5 de juny de 1918. Fons Maria Jesús Vidal.

Banda de música desfilant a la processó de Sant Andreu del Palomar passant per la plaça Orfila, anys 1950. Fons Tomàs Fàbregas Caterineu.

El Alcalde de Barcelona
B. L. M.

al Excmo. Señor Director Gerente de la Compañía " Los Tranvías de Barcelona " y le agradeceré que como en años anteriores, se sirva facilitar la vagoneta plataforma para conducir los Gigantes de la Ciudad á San Andrés, para asistir á la Procesion del Corpus que se celebrará el próximo Domingo día 17, á las 5 de la tarde; Agradeciéndole por anticipado, que dicha plataforma se encuentre el citado día, á las 6 de la 6 de la mañana en la vía muerta de frente al Cuartel de San Agustín.

EL BARON DE VIVER

aprovecha gustoso esta ocasión para testimoniarle su más distinguida consideración y señalado aprecio.

Barcelona 12 de Junio de 1924 B.

Petició d'una vagoneta de Tranvías de Barcelona per al trasllat dels Gegants de la Ciutat a la processó de Corpus de Sant Andreu del Palomar, 1928. Arxiu Municipal Contemporani de Barcelona.

Manuscrit d'Àngel Faló (geganter) a l'Ajuntament de Barcelona relacionant les despeses per portar els gegants a diferents octaves, 1925. Arxiu Municipal Contemporani de Barcelona.

R. n.º 154
B.5.720.561 *

Señor -

El que suscribe Ángel Faló, conde de medio en la calle Boquilla nº 12 - (Hotel) hace de cuenta nº 171, geganter, con arreglo de las condiciones de los gegantes de Barcelona y su región, a propósito para llevar los mismos, durante la Octava del Corpus - gratuitamente.

Importe y procesiones que debe abonar -

Gracia 250 pes.
Hospital 000 ..
Florencia 000 ..
Catedral 000 ..
Florita 400 ..
San Andrés 325 ..
San Mateo 325 ..
Sarcina 325 ..
Santa Mercedes 200 ..
San Cugat 200 ..
Caracas 200 ..

Barcelona 17 Mayo de 1925 -

Ángel Faló

Ayuntamiento Ciudad de Barcelona -

23

Ayuntamiento de Barcelona
CEREMONIAL

R. n.º 144

Relación de la inversión de la cantidad de SEISCIENTOS MIL PESETAS votada por V.E. para subvencionar las Procesiones del Corpus de 1930, conexas con la custodia de los Gigantes y condecoración de los capos de los conductores etc. etc. según Libramiento Num. 0399, de fecha 7 de Julio de 1930.

	Pesetas	Cts.	Pesetas	Cts.
Importe recibe Santa Iglesia Catedral			5,000	00 x
" " San José de Gracia (Jocopets)			500	00 x
" " San Andrés de Palomar			300	00 x
" " San Miguel del Puerto (Barcelona)			300	00 x
" " San Juan de Norta			300	00 x
" " San Vicente de Sarria			250	00 x
" " Santo Angel Custodia (Hostafranca)			250	00 x
" " San Agustín			250	00 x
" " Santa Maria			300	00 x
" " Santa Madrona			250	00 x
" " Santa Maria de Pueblo Nuevo			300	00 x
" " Ntra. Sra. del Carmen			200	00 x
" " San Cugat			100	00 x
" " Santa Eulalia de Vilaplina			100	00 x
" " Tenencia de San Antonio de Padua			100	00 x
" " Ntra. Sra. de Montserrat			100	00 x
" " Santa Eufraquia			100	00 x
" " Tenencia del Sagrado Corazon			440	00 x
" " Capilla de Fekín			150	00 x
" " Casa Papilla			300	00 x
" " " " "			300	00 x
" " " " "			200	00 x
recibe Mesas conductoras de las Tropas			1,000	00 x
" " Trompeteros (Angel Delgado)			500	00 x
" " Conductoras Gigantes (Panama Catalán)			500	00 x
" " Regent Vergara (José Quiñeres)			13,490	00
" " " " "				
" " " " "				

	Pesetas	Cts.	Pesetas	Cts.
Importe factura Pedro Sforzall			13,490	00
" " " " "			78	00 x
" " " " "			78	00 x
" " J. Durall (Pelauquero)			85	00 x
" " Jesus Carrera			40	00 x
recibe Jefe Guardia Urbana y Ceremonial y gastos extraordinarios y gratificación			40	00 x
Total pesetas			213	00 x
			14,000	00

Barcelona 9 de Julio de 1930,
El Jefe,

Relació de subvencions de l'Ajuntament de Barcelona a diferents parròquies i altres despeses per a les processons de Corpus, 1930. Arxiu Municipal Contemporani de Barcelona.

«I en esta última
de la Barceloneta
so haver-hi molts disparos
de canons,
trabucs i mascles »

Rafel d'Amat i de Cortada, baró de Maldà.
Calaix de sastre.

La processó de Corpus al carrer del Clot, anys 1940 -1950.
Fons Maria Duran Sibiranc.

24

OCTAVES

Nenes i nens vestits de primera comunió o bé de marededeus, santjoanets, santetes i santets, mossens, escolans i seminaristes precedeixen la custòdia amb l'Hòstia consagrada que, portada

a mà pel mossèn o situada dalt d'un baiard o bé instal·lada sobre una plataforma rodant, i sempre sota un tàlem ricament brodat, és el centre de la cerimònia. Les escolanies i les corals, les bandes

de música, les timbales, algun ball de bastons, els capgrossos i els gegants, acompanyats d'un flabiolaire, desfilen en la processó enmig d'una pluja de ginesta i de paperets i serpentines.

La processó, al Guinardó, pel carrer Gènova cap a l'avinguda de la Maredeu de Montserrat, 1949. Fons Josep Maria Tort Salom.

Pas de la processó de Corpus de Sant Andreu de Palomar pel carrer Gran, 1906-1910. Fons Farmàcia Clapés - Antiga Farmàcia Viñas.

La millor cara de la ciutat

Altar i enramades al Poblenou, anys 1920. J. Rovira. Fons Jordi Fossas Bonjoch.

Altar muntat al carrer de l'Olivera, al Poble-sec, 1949. Fons Joan Fransoy Tort.

Veïns admirant una catifa al carrer de Trinet cantonada amb el carrer de Monterols, a Sarrià, 1956. Alfons Serrahima. Fons Serrahima.

La festa és un temps extraordinari, especial. Per a la festa, tot ofereix la millor cara. Des de la introducció de la festa del Corpus, el municipi ha procurat que els carrers, les places i els edificis llueixin. L'espai públic s'endreça, es neteja i s'engalana. S'enretiren dels carrers les andròmines i tot el que fa lleig i nosa, s'arreglen les voreres, es pinten les façanes i s'adoba allò malmès. S'escombra i es rega. Es perfuma i aromatitza l'ambient. S'instal·len construccions efímeres que embelleixen l'espai públic. Arreu s'hi poden veure guarniments, altars, domassos, cortinatges, catifes, enramades i banderes. El dia de Corpus fa de bon visitar, la ciutat.

El veïnat dels carrers s'esforcen en la construcció d'altars comunitaris o particulars, sigui en una cruïlla, a mig carrer, davant de la botiga pròpia o a peu de la porta de l'edifici. Els altars efímers es munten damunt de taules o de cavallets i fustes, amb un o més nivells. Es cobreixen amb teles acabades amb puntes i blondes, camins de taula, tovalles, domassos, cortinatges i cobrellits.

Els Gegants de la Ciutat passejant al costat de la catifa del carrer Mateu de Gràcia, 1949.
Fons Ramírez. Arxiu Municipal del Districte de Gràcia.

Al damunt, s'adornen amb gerros i testos amb flors, garlandes, canelobres amb ciris i espelmes i estampes. Els més hàbils els cobreixen amb gloriotes o amb fons que s'elevan cap al cel.

«Aquelles cases negres
i rònegues
havien tret l'ànima
al defora,
i els domassos
verds i vermells,
les vànoves de l'antigor,
els cortinatges de l'alcova,
la catifes de la sala,
tota la mica d'alegria
i tots els drapets
de les festes que enjoiaven
l'interior,
els havien posat
al balcó.»

Santiago Rusiñol.
L'auca del senyor Esteve.

Altar muntat al carrer del Clot, 1953.
Fons Família Bou Bosch.

Veïnat davant de l'ou com balla muntat al Clot, 1956.
Jordi Gavaldà i Font.
Fons Jordi Gavaldà i Font.

Altar muntat davant d'una botiga de Nou Barris, 1953.

Fons Joan Borrut Sardà.

Altar cobert i catifa a un carrer de Sant Andreu de Palomar, 1954.

R. Tomàs Fàbregas.
Fons Pepita Rosas Ribet.

Enramada al pas de la processó pel barri de barraques de la Perona, anys 1950-1960.

Fons Maria Benítez.

«Dia 19 de juny [...] com avisant a la gent [...] que, a més de regar, en estos temps d'entrada a l'estiu, enramassen l'empedrat dels carrers ab fulles de llimoners i tarongers, a més d'altres herbes odorífiques, ...»

Rafel d'Amat i de Cortada,
baró de Maldà. *Calaix de sastre.*

La confecció de catifes reuneix grans i petits, dones i homes, famílies. Darrere de cada una hi ha un esforç col·lectiu. Cal organització per dur-les a terme:

qui fa el dibuix, qui cerca verd, flors, pètals o altres materials, qui dirigeix la construcció. També cal barrar el pas a vehicles, animals i carretons i és necessari mantenir-les humides perquè llueixin davant del veïnat i els forasters i arribin esplèndides al pas de la processó.

Als patis, damunt de sortidors i fonts, s'instal·la l'ou com balla. El raig d'aigua màgicament aguanta i fa ballar un ou blanc que, embolcallat de flors i cireres, embadaleix tothom. En aquest senzill element, que distingeix Barcelona, hi ha qui hi veu la representació de l'Hòstia

sagrada i qui hi percep un símbol de vida.

Les façanes dels edificis es guarneixen amb domassos, cortinatges, vànoves i grans mocadors penjats als balcons, que es poden complementar amb garlandes i gerros amb flors. Al voltant de portes i finestres llueixen garlandes amb verd i flors i d'un cantó a l'altre del carrer s'hi pengen banderes. Dels balcons també pengen rams de serpentes i arreu voleien paperets. L'espai quotidià es muda i es converteix en un espai bell, ric i meravellós. Per a la festa, la ciutat ofereix la millor cara.

Diploma del II Concurs d'Altars de la Parròquia de Sant Martí de Provençals atorgat als veïns del carrer del Clot, 1945. Fons Família Bou Bosch.

Ou com balla muntat al pati central del Centre Moral de Gràcia, anys 1940-1950. Arxiu Centre Moral de Gràcia.

«Davant l'Església s'hi feia ballar l'ou durant la diada i vuitada de Corpus; els carrers del trànsit de la processó eren ombrejats amb dues rengleres de pins que el dia abans els particulars plantaven, adquirint-los d'uns boscatans ...»

Joan Clapés i Corbera.
Fulles històriques de Sant Andreu de Palomar.

Edificis del carrer del Clot amb els balcons guarnits, 1950. Fons Família Ros-Sellart.

La nostra millor cara

Grup de nens i professor a punt per anar a la processó de Sants, anys 1910. Arxiu Municipal de Sants.

Pancràs Farell Farré, alcalde de barri, vestit per anar a la processó de la Barceloneta, fi del segle XIX. M. Tellón. Fons Maria Farell - Pep Parer.

Nenes vestides de primera comunió enmig dels participants a la processó, anys 1950. Arxiu del Centre Moral de Gràcia.

Membres d'una societat i famílies amb la bandera al costat de l'ou com balla de l'entitat, 1949. Arxiu del Centre Moral de Gràcia.

32

OCTAVES

Nens mudats per anar a la processó d'Horta, anys 1950. Fons Roser Vallhonestà Molins.

«[la processó] un acte que deu bona part del seu gran èxit al fet que servia per veure, però encara més per ser vist, presentat o refrendat.»

María Garganté Llanes i Daniel Vilarrúbias Cuadras.
Veure i ser vistos : les processons a la ciutat.

Altar muntat al passeig de Fabra i Puig, 1940. Fons Quima Fumadó Bertran.

De manera semblant a com llueix la ciutat i els barris, per a la festa tots volem oferir la nostra millor cara: s'estrena roba, es renta i es planxa tot curiosament; gent gran i gent menuda es vesteix de cap a peus per lluir les millors gales. Si el diumenge de rams s'estrena vestit, per Corpus es presenta la roba d'estiu: lleugera, acolorida, assolellada. Qualsevol acte comunitari, social, és una oportunitat per veure i ser vist, per mirar i ser mirat, per presentar-se i observar alhora, per contemplar i ser contemplat en una acció recíproca de lluïment.

A totes les festes hi han dos col·lectius humans que no existeixen l'un sense l'altre i la processó de Corpus no n'és una excepció. Un grup humà, el que forma part de la processó i que desfila davant de l'altre sense el qual no es justifica, i aquest segon, la raó del qual tampoc no existeix sense el primer. Perquè, ja sigui els que integren la processó com els que en contemplen el seu pas, ambdós s'observen mútuament. Cal mirar i ser mirats.

Veïnat de Sant Gervasi de Cassoles esperant el pas de la processó al carrer de Bertran cantonada amb el carrer del Pare Fidel Fita, 1945. Fons Jordi Bulbena.

Grup familiar esperant el pas de la processó a la Sagrera, 1950. Foto Española Fernández. Fons Josep Maria Solé Mercadé.

Colla de nens i acompanyant amb paneres penjades al coll plenes de paperets o caramels a Sant Andreu de Palomar, anys 1960. Arxiu del Col·legi Jesús, Maria i Josep.

A la processó, el clergat vesteix amb la sotana i els complements que mostren el seu rang: roquet, alba, sobrepellís, capa pluvial, mitra, bàcul. Els homes ho fan pel seu estatus o en representació d'un col·lectiu. Segons la moda, vesteixen terns o conjunts de color fosc. Damunt la peça externa del cos: bandes, medalles o condecoracions que

mostren els mèrits personals o la pertinença a un col·lectiu. Les dones, vestides de color fosc o clar i ben enjoiades, llueixen mantellines que només surten per a les grans ocasions. També hi desfilen grups d'infants mudats, amb el vestit de primera comunió o l'uniforme de l'escola, o bé abillats de sants, santes o marededeus.

Si els que van dins de la processó vesteixen acuradament, també ho fa la gentada que els veu passar. Drets o asseguts, a peu de carrer o des del balcó, tothom vol ser admirat per la seva bona presència.

Grups familiars i veïnals, que es contemplen a cantó i cantó del carrer, des de dalt o des de baix, tenen cura del seu aspecte i rivalitzen entre ells:

Noies d'Acció Catòlica a la processó de Sant Josep de Calassanç (el Camp de l'Arpa), 1955. Arxiu Parroquial Sant Josep de Calassanç.

vestits nous i estampats, americanes o jerséis lleugers de tons clars, sabates que encara fan mal, corbates i corbatins, cintes i llaços al cap.

La roba nova que es lluirà tot l'estiu es presenta tot esperant l'arribada de la processó.

«Per què van a la processó?», *L'Esquella de la Torratxa*, 21 de juny de 1916. Arxiu de l'Associació de Festes de la Plaça Nova.

Nens vestits de santets a la processó del Poblenou, anys 1920. Arxiu Històric del Poblenou.

«Dia est que tothom
vesteix molt bé,
y de estiu.»

Rafel d'Amat i de Cortada,
baró de Maldà.
Calaix de sastre.

Ventall de Corpus.
Col·lecció Bartolomé-Garrich.

«Festes de Corpus!», *L'Esquella de la Torratxa*,
almanac 1920.
Arxiu de l'Associació de Festes de la Plaça Nova.

El poble s'ho mira i vol ser-hi

Veïns del carrer del Roser, al Poble-sec, esperant el pas de la processó de Corpus, 1946. Fons Maria Teresa Camp Fabré.

Un carrer de la Barceloneta per Corpus, 1915. Arxiu fotogràfic de Barcelona.

Els ciutadans esperen al carrer de Mallorca, entre passeig de Gràcia i rambla de Catalunya, el pas de la desfilada, 1900. Fons Família Carbonell – Abelló.

Grup de veïns al carrer de Viladomat, al barri de Sant Antoni, esperant el pas de la processó de la Parròquia de la Preciosíssima Sang de Nostre Senyor Jesús, anys 1950. Oncins. Arxiu Oncins.

Vianants passejant pel carrer de Sant Elies i contemplant la catifa floral de l'església de Santa Agnès, a Sant Gervasi de Cassoles, 1955. Arxiu de la Parròquia de Santa Agnès.

Uns dies abans de la festa de Corpus, l'activitat frenètica de veïnes i veïns, ben organitzats o amb voluntariosa espontaneïtat, omple els barris d'arreu de la ciutat. Cal preparar-se per a la festa. Qualsevol celebració comporta realitzar unes feines prèvies per a poder gaudir-la íntimament amb la família i, comunitàriament, amb el veïnat. Cal guarnir els carrers, les cases, les finestres i els balcons. Cal preparar-se pel gran moment: la processó. I cal que mentre la veiem passar, i també després, puguem fruitir en companyia i amb un bon berenar.

Mentre l'Església, les corporacions, els gremis, les confraries i les societats es preparen per a la gran desfilada, el poble, per al qual es reserva la funció d'espectador, no renuncia a ser-ne protagonista, no renuncia a ser-hi. Veïnes i veïns de totes les edats treballen en la construcció de catifes florals i enramades, altres s'ho miren, altres critiquen, i la mainada en fa un joc que romandrà com un dels records més extraordinaris.

Què passa? La processó per ma casa.

Veïns de Sant Andreu de Palomar contemplant el pas de la processó des d'un balcó endomassat i carregat de serpentines, anys 1930. Fons Farmàcia Clapés - Antiga Farmàcia Viñas.

39

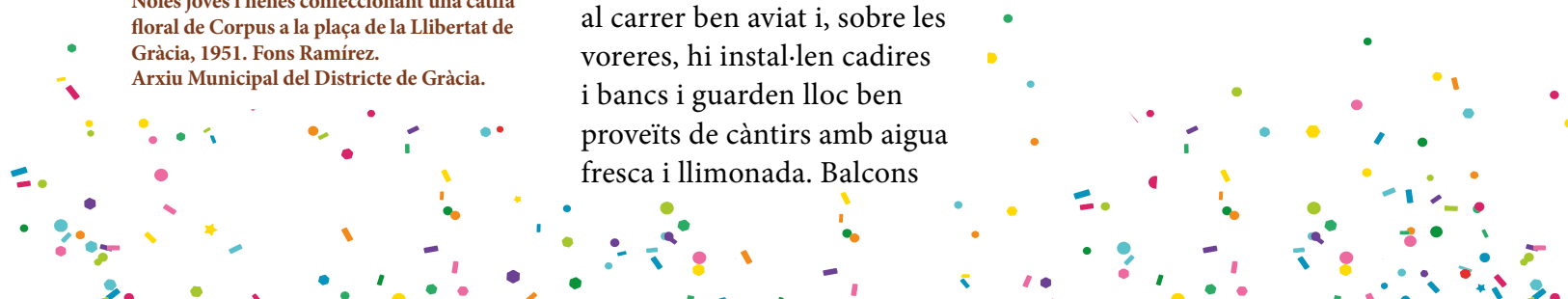

Noies joves i nenes confeccionant una catifa floral de Corpus a la plaça de la Llibertat de Gràcia, 1951. Fons Ramírez. Arxiu Municipal del Districte de Gràcia.

Les cases també es guarneixen com una gran iniciativa familiar. Es reposa el rebost amb refrescos i llepolies i la quitxalla retalla diaris vells per fer-ne paperets.

El dia de la festa, qui té la sort que la processó passi pel seu carrer convida familiars i amics a veure-la. Altres baixen al carrer ben aviat i, sobre les voreres, hi instal·len cadires i bancs i guarden lloc ben proveïts de càntrils amb aigua fresca i llimonada. Balcons

i voreres, convertits en un safareig, s'omplen de converses i rialles. Abans de la processó, una gentada, tot passejant, visita els monuments efímers, les catifes florals i l'ou com balla dels brolladors guarnits de flors i cireres. I la canalla esvalotada corre amunt i avall esperant el pas dels gegants.

Gegants a la processó de Corpus passant pel carrer de Vallespir de Sants, 1925.
Arxiu Municipal de Sants. Fons UEC.

En passar la processó, els carrers del barri són tot un espectacle de sensacions. Els colors de les garlandes, la ginesta i els clavells; de domassos, cobrellits, mocadors i ventalls. Les olors de les flors i de la roba neta es barregen amb les dels ciris i els encensers.

La remor de la multitud, el repic de les campanes, les tronades que s'escapen, el pas de les bandes de música i dels cors i el toc greu i monòton de les trampes són els sons de la festa que només s'aturen amb silenci respectuós quan passa la custòdia. Després de

la processó, tothom a berenar. Panolis i coques de cirera, refrescos de bolado, aigua d'anís i orxata, xocolata amb melindros i bescuits, anissos i confits.

«A l'aire hi havia una
olor de sotaixella
universal. (...)
A mesura que passava
la tarda anava
augmentat
el xivarri popular,
com és natural (...)
La gent s'acostava,
es comprimia,
feia la bola...»

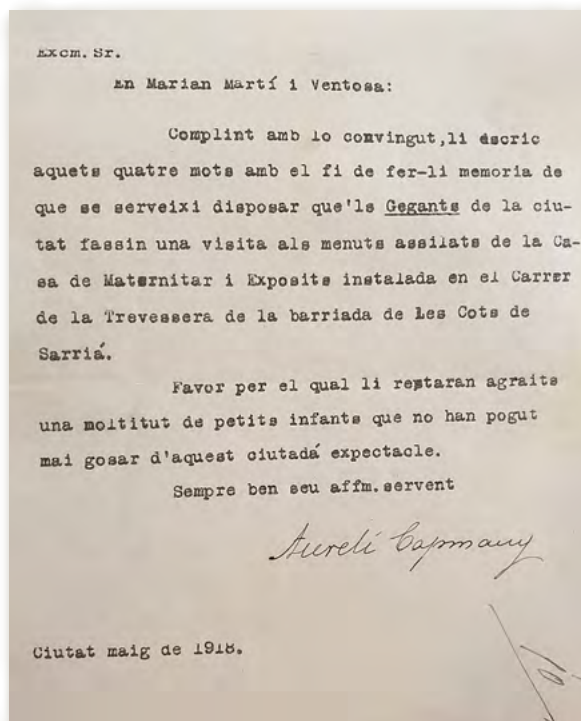
Josep Pla. Obra completa.
Primera volada. *Corpus*.

La família Ros-Sellart al balcó de casa, al carrer del Clot, durant la processó de Corpus, 1948.
Fons Família Ros-Sellart.

Els gegants de la Casa de la Caritat i una font amb l'ou com balla a l'avinguda Meridiana, 1956. Jordi Gavaldà i Font. Fons Jordi Gavaldà i Font.

Carta d'Aureli Capmany demanant els gegants de la Ciutat.
1918. Arxiu Municipal Contemporani de Barcelona.

Els gegants de la Ciutat desfilant en la processó de l'octava pel carrer Gran de Sant Andreu de Palomar, anys 1920 - 1930. Arxiu Agrupació Excursionista Muntanya.

Coca de cireres. 2017.
Xavier Cordomí

Bolados. 2013.
Xavier Cordomí

Panolis, cireres i ou com balla al claustre de la Puríssima Concepció. 2018.
Ajuntament de Barcelona.

Els que hi som i som mirats

Noies d'una agrupació catòlica al carrer de Ramon Llull, a la processó del Poblenou, anys 1920-1930. Miquel Espès. Arxiu Històric del Poblenou.

Nenes amb uniforme a la processó del Poble-sec, 1956. Foto Gayoso. Fons Maria Teresa Camp Fabrè.

Ventall de Corpus. Col·lecció Bartolomé-Garrich

Dones d'Acció Catòlica amb l'estendard al carrer de Radas del Poble-sec, 1956. F. Pérez Garzo. Fons Àngela Carbonell.

Nenes de l'Institut Montserrat en la processó a la carretera de Sants, 1956. M. Soler. Arxiu Municipal de Sants. Fons UEC.

Santets, santetes i marededeus a la processó organitzada per la Parròquia de Santa Teresa de l'Infant Jesús de Gràcia, anys 1940. Arxiu de la Parròquia de Santa Maria de Gràcia.

«Aquesta necessitat social de guarnir l'entorn i guarnir-se un mateix, a Barcelona, culminà en la festa efímera i cíclica del Corpus en tota la seva magnitud i complexitat.»

Albert Domènech. *L'Ou com balla. L'efímer, el Corpus i la Catedral.* Pròleg.

La processó de Corpus és un conjunt bigarrat i poc uniforme. Com la societat que la protagonitza, està composta per diversos col·lectius que es mostren uns darrere dels altres amb un cert ordre. És, en cada moment, una imatge fixa de la societat i del poder dels diferents col·lectius: eclesiàstic, municipal, militar i social. La processó sempre ha comportat dificultats a l'hora d'ordenar-la, perquè ser-hi és important, però el lloc que s'hi ocupa, l'anar més endavant o més enrere, encara ho és més. Conflictes de l'Església amb la municipalitat, malentesos entre una societat i una altra o picabaralles de confraries són corrents.

Membres de la Sociedad Católica del Distrito de Gracia, 1955.
Arxiu del Centre Moral de Gràcia.

Components de la Sección Deportiva Santa Eulalia de Vilapicina, 1960.
Fons Joan Borrut Sardà.

45

El paper de l'Església és el més important, imprescindible, perquè la festa és religiosa. La seva representació és formada per la més alta jerarquia, que hi assisteix portant la Sagrada Forma, i per altres membres de la parròquia: rectors, diaques i escolans. El municipi, amb els regidors, alcaldes de barri i jutges de pau, és el segon grup rellevant. Les organitzacions religioses, confraries i agrupacions, masculines o femenines, hi desfilen ordenadament amb les banderes del sant o la santa que tenen per advocació i lluint els símbols que els identifiquen: bandes, medalles i vares.

«Dia 16 de juny “Per últim, suant com ja en lo mes de juliol, ab tantes atxes enceses, que es tocaven unes ab les altres, isquérem d'aquell com laberinto a la plaça del Pi, encarrilada ja la professó, i aló!, endavant ab l'atxa i ventall a la mà.»

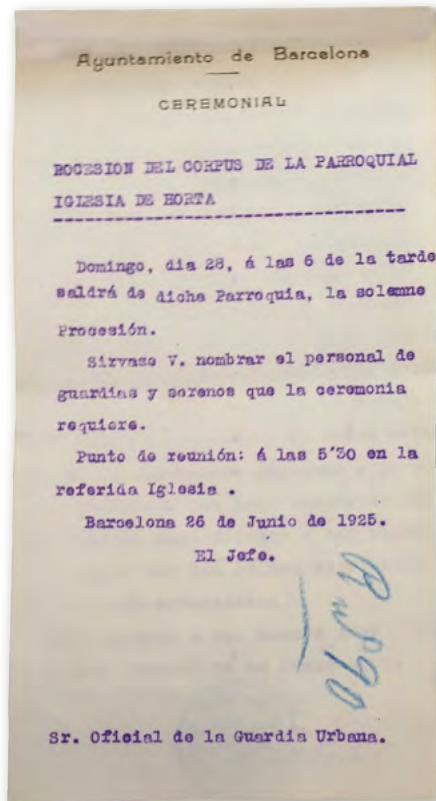
Rafel d'Amat i de Cortada, baró de Maldà. *Calaix de sastre.*

Falangistes a la processó de Corpus al seu pas per l'avinguda de la República Argentina, anys 1940-1950.
Arxiu de la Parròquia de Santa Maria de Gràcia.

Santjonet i be a la processó de la Sagrera, 1936. Centre de Documentació de la Sagrera. Fons Teresa Canal.

Petició del personal necessari per la processó de Corpus d'Horta de 1928. Arxiu Contemporani de Barcelona

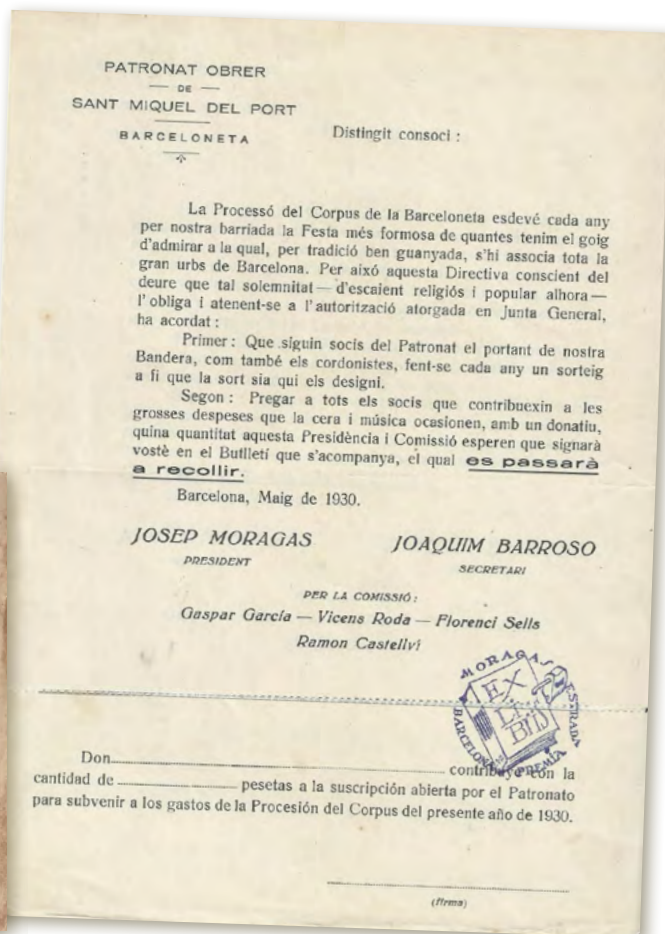
Coral El Sabre de Plata i banda de música a la processó de la Parròquia de Sant Bernat Calbó del Poblenou, anys 1960. Francisco Marqués. Arxiu Històric del Poblenou.

Escoles i col·legis, en especial els d'ordes religioses, hi desfilen amb els infants ben mudats amb l'uniforme escolar o el vestit de primera comunió, i tots, ben clenxinats i planxats. Els nens ho fan acompanyats per frares i capellans i les nenes per monges. Sovint, els infants porten capsetes penjades al coll amb pètals de flors que escampen al seu pas, o bé amb caramels que van menjant amb delit. També hi participen agrupacions cíviques i socials: societats, centres i casals catòlics, associacions culturals, esportives i veïnals, encapçalades pel president i l'estendard i una representació de la massa social.

L'estament militar, segons l'època i la situació política, té més o menys rellevància. Des de moments amb una presència discreta, amb oficials uniformats amb totes les gales, a d'altres amb una forta concurrència de soldats armats al llarg del recorregut processional i escortant la custòdia.

Socis del Centre de Sant Pere Claver a la processó del Corpus del Clot, 1947. Sales. Escola del Clot-Jesuïtes.

Circular del Patronat Obrer de Sant Miquel del Port de la Barceloneta comunicant el sorteig per escollir el banderer i els cordoners a la processó, 1930. Fons Maria Jesús Vidal.

Circular del Centro de Nuestra Señora de Montserrat convidant la massa social a participar a la processó de la Barceloneta, 1905. Fons Maria Jesús Vidal.

La processó també compta amb la participació de persones que ho fan pel seu estatus o per reconeixement social: nobles, jutges, notaris, advocats, metges...

Per últim, cal destacar l'actuació de grups de música i de cant desfilant: masses corals, orfeons, escolanies, orquestres i bandes de música i el flabiolaire dels gegants.

«Xuclant caramels»,
L'Esquella de la Torratxa,
almanac 1920.
Arxiu de l'Associació
de Festes de la
PlaçaNova.

— — — — —

Quan la primavera estiueja,
la festa del Corpus
és el moment màgic que roman viu
en la memòria de generacions i generacions
de barcelonines i barcelonins.

Xavier Cordomí i Montserrat Garrich

OCTAVES

— — — — —

La festa del Corpus
als barris de Barcelona
(1897-1965)

Organitza:

Coordinadora
de Centres
d'Estudis de
Parla Catalana
CCEPC

INSTITUT RAMON MUNTANER
Fundació d'investigació dels Centres d'Estudis de Parla Catalana

**Ajuntament de
Barcelona**

**Grups de
recerca local
de Barcelona**

Amb el suport de:

**Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura**

En el marc de:

CORPUS
700 ANYS